

Préglédni članák

UDK 930.25 : 791.43 : 335.6.

FILMSKA GRAĐA KAO IZVOR ZA POVIJEST SOCIJALISTIČKOG PERIODA

Jasna Stanković, Kinoteka Hrvatske pri Arhivu Hrvatske, Zagreb, Savska cesta 131 a

Filmska građa socijalističkog perioda integralni je dio Nacionalnog filmskog fonda SR Hrvatske, koji se čuva i obrađuje u Kinoteci Hrvatske.

Kada govorimo o filmskoj građi kao izvoru za povijest jednog vremena, kada, dakle, govorimo o filmskoj građi kao dokumentu, o njezinoj dokumentarnoj vrijednosti i značaju, potrebno je govoriti i o Kinoteci kao filmskom arhivu, njezinu radu na prikupljanju, obradi i zaštiti filmske građe.

Kinoteka Hrvatske; prikupljanje, stručna obrada i zaštita filmske građe

Prikupljanje

Povijest filma u Hrvatskoj započela je gotovo istovremeno kada i povijest filma u Evropi. Prva filmska predstava održana je u Zagrebu krajem 1896, a prvi kinematografi otvoreni su u Zagrebu i Puli 1906, te godinu dana kasnije u Splitu, Zadru, Sušaku i Rijeci. Prvi snimljeni dokumentarni zapisi datiraju sa 1903. godinom. God. 1917. snimljeni su prvi hrvatski filmovi »Brcko u Zagrebu« i »Matija Gubec«, a 1922. god. rađeni su i prvi animirani filmovi u Zagrebu. Međutim, do danas nije pronađen, a vjerojatno niti sačuvan, niti jedan kvadrat snimljenog materijala naših prvih hrvatskih filmova iz 1917, iako nam nije za sada omogućeno detaljno istraživanje u Pragu, Beču, Münchenu, Budimpešti, Berlinu. Tokom vremena, osobito odmah nakon rata, brojni filmski zapisi nestajali su u kilogramima filmske vrpce koja se prodavala kao materijal za izradu dugmadi.

Briga o zaštiti filmske baštine u SR Hrvatskoj, međutim, znatno je novijeg datuma. God. 1976. donesen je u Hrvatskoj Zakon o kinematografiji, koji kao zakonsku obvezu propisuje skupljanje i čuvanje filmskog materijala. Na temelju te obveze, god. 1979. pri Arhivu Hrvatske osnovana je Kinoteka Hrvatske kao nacionalni filmski arhiv sa zadatkom da radi na prikupljanju, čuvanju i zaštiti Nacionalnog filmskog

fonda. Od dana osnutka do danas Kinoteka Hrvatske razvila je te dalje osmišljeno i kontinuirano razvija široku aktivnost na istraživanju, prikupljanju, evidentiranju, sređivanju i zaštiti filmske građe, prateće filmske dokumentacije, filmske tehnike i ostalog što šire prati proizvodnju i distribuciju filma, posebno Nacionalne filmske baštine. Iako je učinjeno mnogo na prikupljanju filmskog materijala, posebno dokumentarnog, filmske dokumentacije kojoj je mjesto u Kinoteci ima još uvijek kod pojedinaca i proizvođača filmova u zemlji i svijetu.

Filmski materijal koji je desecima godina bio pohranjen u Jugoslavenskoj kinoteci u Beogradu, zatim filmski materijal koji se nalazio u vlasništvu pojedinaca, filmskih amatera i profesionalaca, te recentni filmski materijal u producenata i distributera, preuzet je u Kinoteku i dalje se sukcesivno preuzima, obrađuje i čuva kao fond filmova, zbirke prateće filmske dokumentacije, filmske tehnike i ostalog materijala šire vezanog uz kinematografsku djelatnost. Filmovi, svaki plakat, letak, knjiga, brošura, prepiska, fotografija i niz drugih materijala imaju, odnosno mogu imati neprocjenjivu vrijednost u stvaranju cjelovite informacije o filmskom fondu u našoj Republici.

Takvim radom Kinoteka Hrvatske oformila je, kao prvo, niz fondova i zbirki filmova raznih žanrova, od kojih je većina vrlo dragocjen izvor za proučavanje povijesti u našoj Republici, pa i šire. Navedimo samo najvažnije cjeline: Filmovi škole Narodnog zdravlja »Andrija Štampar« u Zagrebu (1930 — 1952), Filmske novosti i pregledi (1945 — 1952), Kratkometražni (1945 — 1952), Dugometražni igrani filmovi (1947 — 1978), Filmska građa nastala u razdoblju 1952 — 1972, Originalni filmski materijal kratkometražnog i dugometražnog filma sve do novije produkcije, te zbirke poznatih filmskih autora — profesionalaca i amatera koje obuhvataju razdoblje prije i između dva rata (Rybaka, Oktavijana Miletića, dra Maksimilijana Paspe, Ilina, arhitekta Planića i drugih).

U kinoteci Hrvatske danas se čuva šest miliona metara filmske vrpce, sa preko tri tisuće naslova filmova, od toga 80% domaćeg filma. Tu su nadalje, pisane prateće filmske građe s bogatim fondom od 2.000 scenarija, knjiga snimanja, 10.000 filmskih plakata, 30.000 prospekata, propagandno-informativnog i štampanog materijala o filmu, zatim osobito vrijedna i bogata zbirka fotodokumentacije sa 25.000 fotosa. Tu je potom, i zbirka muzejskih predmeta — filmskih kamera i projektora, od kojih su većina rariteeti s obzirom na provenijenciju i konstrukciju. Konačno, Kinoteka je oformila i stručnu filmsku biblioteku, koja je po broju od 1300 naslova domaće i stranne literature jedina te vrsti u Republici.

Filmska građa kao originalni dokument, uz klasični pisani, priznata je i potvrđena kao autentičan izvor podataka za proučavanje povijesti određenog vremena. Ona je u nas i u svijetu, što se tiče izvornosti,

ravnopravna s pisanom građom, dapače, ona je na svoj način upotpunjuje, slikovno obogaćuje i dokumentira.

Boleslaw Matuszewski, poljski snimatelj, još 1898, kako se navodi smatra da je film više nego povijesni dokumennt, da je dio povijesti, te da filmske arhive treba organizirati na jednakoj osnovi kao i ostale arhive. U periodu između dva rata nastali su tako brojni filmski arhivi u svijetu — u nekim zemljama i u nas nazvani kinoteke. Svijest o potrebi prikupljanja, čuvanja i korištenja filmske građe, iako se pojavila relativno kasno, prisutna je i bit će sve prisutnija u svih onih koji su je stvorili, koji je stvaraju, onih koji su dužni da o njoj brinu, te onih koji je koriste — za širu društvenu zajednicu. Potrebno je istaći da je danas za filmsku građu, za njezino prikupljanje, a naročito za zaštitu učinjeno mnogo, izdvojena su materijalna sredstva za zaštitu i obradu filmske građe i dokumentacije u cjelini.

Stručna obrada

Filmska građa prikupljena i pohranjena u Kinoteci, kao fond filmova i zbirke prateće pisane građe uz film, sređena je i obrađena po utvrđenim standardima, te dijelom po iskustvu proisteklom iz vlastitog rada i rada sličnih institucija koje djeluju u našoj zemlji, primjerice Jugoslavenske kinoteke u Beogradu, Kinoteke Makedonije, Filmoteke 16 u Zagrebu.

Nakon preuzimanja, tehnička i stručna obrada filmova vrši se u tehničkom odjelu Kinoteke, fizičkim-tehničkim pregledom filma i tematskom obradom, a nakon toga izrađuju se tehnički i matični karton s osnovnim podacima o filmu: naziv, provenijencija, godina proizvodnje, podaci o tehničkom stanju filma, špica, sadržaj filma i drugo. Na osnovi podataka iz matičnog kartona izrađuju se dalje predmetne kartoteke po pojedinim filmovima. Nakon što je tehnički i stručno obrađen, film dobiva inventarni broj i arhivira se u spremište, koje treba da ima optimalne uvjete čuvanja, osobito za izvorni filmski materijal, s obzirom na vlagu i temperaturu.

Sva ostala pisana i štampana popratna građa, koja ide uz film, obrađena je također prema utvrđenim i dogovrenim standardima. Za nju se izrađuju znanstveno-informativna pomagala, isto kao i za arhivsku građu, pomagala za ažurno korištenje fonda filmova i filmske građe u cjelini (kartoteke, inventari, katalozi).

Na osnovi obrađene filmske i ostale dokumentacije izrađen je i dopunjuje se podacima Katalog po naslovima svih filmova koji se čuvaju u Kinoteci i u koji se, nakon obrade unose svi relevantni podaci o filmskom materijalu.

O cjelokupnoj filmskoj građi vodi se centralna matična evidencija, knjiga ulaska i protoka građe.

Zaštita

a. Filmska građa na zapaljivoj filmskoj vrpici. — Zaštita filmske građe, uz prikupljanje i obradu, primarni je i najvažniji zadatak u radu Kinoteke. Kao prvo, filmski materijal snimljen do 1952. na zapaljivoj je, nitratnoj filmskoj vrpici, podložan je dekompenzaciji i uništenju. Riječ je o dijelu Nacionalne filmske baštine iz vremena 1927—1952 (80%, iz razdoblja 1945—1952), filmskim žurnalima, dokumentarnim i prvim igranim filmovima poslije rata, koji su do preuzimanja 1981. bili pohranjeni u Jugoslavenkoj kinoteci u Beogradu. U vremenu 1982—1985. ta građa je akcijom Kinoteke prebačena sa zapaljive na nezapaljivu filmsku vrpcu. Time je spašena od uništenja te trajno zaštićena izuzetno vrijedna filmska građa, koja uz filmove Škole narodnog zdravlja »Andrija Štampar« u Zagrebu obuhvaća Filmske novosti i preglede, kratkometražne, dokumentarne i dugometražne igrane filmove iz razdoblja 1945 — 1952.

Kada je riječ o spašavanju i zaštiti filmova snimljenih na zapaljivoj filmskoj vrpici, treba navesti i filmsku građu brojnih filmova fonda tzv. NDH iz razdoblja između dva rata i 1941 — 1945, čiji status još nije riješen i koja nije preuzeta u Kinoteku.

b. U 1986. god. Kinoteka će u suradnji s Filmskim novostima iz Beograda prioritetno prići značajnoj akciji izrade filmskih kopija arhivskog materijala koji se odnosi na život i djelo predsjednika Republike Josipa Broza Tita u vremenu od 1945. do 1970, zatim kopija vrlo značajnog fonda Filmskih novosti koje se odnose na SR Hrvatsku iz istog vremena.

c. Regeneracija i izrada trezor kopija. Uvidom u stanje cjelokupnog fonda filmova u našoj Republici proizlazi da je 40% filmskog materijala fonda nastalog nakon 1952, osobito dugometražnih igranih filmova, u vrlo lošem stanju. Kako se radi o najznačajnijim dugometražnim igranim, animiranim i dokumentarnih filmovima proizvedenim u SR Hrvatskoj, jedna je od važnijih akcija Kinoteke i regeneracija izvornih materijala te izrada novih kopija ovih filmova, kojom se omogućava njihova zaštita, a ujedno prezentacija filmske baštine. Jedna od takvih akcija je i Retrospektiva dugometražnog igranog filma proizvedenog u SR Hrvatskoj, održana kao akcija Kinoteke u Zagrebu i Splitu.

d. Zaštita filmova na starim formatima 9,5 mm i 8 mm standard od kraja 1983. Kinoteka sukcesivno u okviru raspoloživih sredstava vrši prebacivanje filmova snimljenih na 8 i 9,5 mm vrpici, nastalih u razdoblju 1929 — 1948. godine. Tom izuzetno značajnom akcijom spašen je znatan dio filmova Oktavijana Miletića, dra Maksimilijana Paspe, arhitekta Planića i drugih. Prebačena filmska građa na 35 mm vrpcu moguća je za prezentaciju kao jedini pravi izvor za otkrivanje razdoblja između dva rata; upoznaje nas s autentičnim životom i radom tog vremena, svjedoči o filmskoj djelatnosti tog razdoblja (filmski zapisi o

sportu, filmovi o našim krajevima — Zagreb, Plitvice, Hvar, Kraljevica, Dubrovnik) i drugi. Naglasimo da ta filmska građa ima izuzetnu povijesnu i umjetničku vrijednost za taj period.

Korištenje

Kilometri sačuvane i korisnicima pristupačne filmske građe koriste danas, a osobito će biti dragocjeni za budućnost, ne samo filmolozima, povjesničarima i ljubiteljima filma već i znanstvenicima raznih oblasti, jer sve ono što je zapisano filmom, autentičan je dokument života tog vremena.

Od osnutka do danas, Kinoteka Hrvatske surađuje s brojnim srodnim institucijama u zemlji i inozemstvu. Na polju suradnje, izmjene iskustava u radu, širenju filmske kulture i obrazovanja, Kinoteka je ostvarila široku suradnju, od međurepubličke do suradnje s pojedincima. Spomenimo samo neke, te teme za koje su kinotečni materijali korišteni: Akademija za kazalište, film i televiziju, Kino savez, Filozofski fakultet, Leksikografski zavod, Kinematografi Zagreb, Dom kulture Beograd, Centar za društvene djelatnosti Univerziteta Sarajevo, Svjetski festival animiranih filmova, Centar za kulturu Čakovec — tema Tito izbliza, Centar za kulturu Virovitica — tema Korijeni nacionalizma, (korišteni materijali o Jasenovcu i suđenju Stepincu), TV Zagreb — tema o oslobođenju, TV Novi Sad i drugi.

Filmska građa socijalističkog perioda

Kako je predmet ovog prikaza filmska građa kao izvor za povijest socijalističkog perioda, dat ćemo detaljniji opis građe nastale tijekom i nakon 1945. godine.

1. Filmske novosti i pregledi (1945 — 1950). — Prvi oblik filmske proizvodnje u kinematografiji nove, poratne Jugoslavije bio je filmski žurnal o aktualnim temama i događajima toga vremena, s mnoštvom izuzetno vrijednih povijesnih dokumenata. Filmska žurnalistika, koja jasno i dokumentarno bilježi ratna razaranja i zločine, organiziranje života i rada, državne vlasti i društva, bila je tada najpogodniji način filmskog izraza. Snimljeni materijali pratili su tokove zbivanja izravno, od političkih do obnove zemlje i drugih. Filmska produkcija tih poratnih godina u Hrvatskoj nije bila toliko obimna ni raznolika. Stoga, izuzetno je vrijedan fond snimljenih arhivskih materijala filmskih novosti i pregleda, čije snimanje počinje 1945; osobito su zanimljivi prvih deset brojeva, u kojima se nalaze storijske oslobođenja Zagreba, bijeg Nijemaca iz Zagreba, ulazak partizana, borbe u Sesvetama, miting na tadašnjem Jelačićevu trgu, doček Vladimira Nazora u Zagrebu, boravak maršala Tita u Zagrebu i druge. Kao primjer navodimo filmski materijal snimljen 8. svibnja 1945. na ulicama Zagreba, dragocjeni, izu-

zeto važan povijesni dokument, često u literaturi navođen kao »oslobođenje Zagreba«; to je filmski materijal koji se u zagrebačkim kinima prikazivao neposredno nakon snimanja, kao prvi broj filmskih novosti. Taj jedinstveni i neponovljivi filmski zapis, dokument o povlačenju njemačkih kolona te o ulasku partizana u Zagreb, sniman je gotovo ilegalno, skrivenim kamerama na prozorima zgrada, a snimatelji na ulicama glumili su ili učesnike povlačenja ili su, pak, oduševljeno snimajući ulazak partizana u Zagreb, bili zaustavljani od jedinica NOV, koja nije znala da se snima oslobođenje Zagreba.

Uz prvi broj filmskih novosti u Zagrebu je tijekom 1945. i početkom 1946. bilo snimljeno daljih devet brojeva toga žurnala, a u ljeto 1946. njihova je proizvodnja prešla u Beograd. Kamera je te, 1945. i dijelom 1946. zabilježila tako doček Vladimira Nazora, boravak maršala Tita u Zagrebu (Film. novosti br. 2), proslavu rođendana maršala Tita, udarničke radove u Zagrebu, željezničarski miting u Zagrebu (Film. novosti br. 3), svečano otvorenje pruge Zagreb — Beograd (Film. novosti br. 4), radove na pruzi Zagreb — Karlovac, otvorenje Medicinskog fakulteta, bolnice Rebro u Zagrebu, obnovu i izgradnju, život na selu (Film. novosti br. 7), konferenciju USAOH-a, IV zasjedanje ZAVNOH-a, proslavu ustanka, kongres AFŽ-a (Film. novosti br. 9), grobove palih boraca, udarničke radove u zagrebačkoj plinari, povratak zarobljenika, brodogradilište u Kraljevici (Filmske novosti br. 11), i drugo.

Filmske novosti su kao žurnal saveznog značaja 1946. prebačene u Beograd, a u Zagrebu je iste godine započela proizvodnja mjesečnog žurnala za NR Hrvatsku — Pregleda, koja je tekla do 1950. godine. Snimljena su 34 broja toga žurnala; on je kao filmski zapis tematski bio nešto širi od žurnalske vijesti, koji je sadržavao i elemente dokumentarnog filma. Filmski pregledi sadržajno prate i nastavljaju filmske novosti, te donose zbivanja i događaje tekućeg političkog, društvenog, privrednog, kulturnog, sportskog i drugog života Republike. Tu su materijali koji govore o prvom Saboru NRH u Zagrebu, govorima maršala Tita na skupovima i manifestacijama, kongresu Saveza boraca Hrvatske, o spomenicima palih boraca, proslavama i jubilejima, 1. maju, izborima 1950, agrarnoj reformi, gradovima Zadru, Kumrovcu, Splitu, o iseljenicima, izgradnji zemlje, kulturi, vojsci, sportu.

2. Dokumentarni kratkometražni film (1945 — 1960). Dokumentarni film poslijeratnog razdoblja ne razlikuje se sadržajno bitno od filmskih novosti i pregleda — tematski šire, informativno govori o tekovinama naše revolucije, donosi sliku političkog, društvenog, privrednog i kulturnog zbivanja naše Republike.

Filmove toga opusa možemo svrstati u nekoliko tematskih grupa, primjerice: filmovi koji govore o Josipu Brozu Titu — njegova posjeta Kumrovcu nakon oslobođenja 1946, nagrađeni kulturni radnici Hrvatske na prijemu kod Maršala 1950, govor maršala Tita na proslavi 10. go-

dišnjice ustanka u Hrvatskom Zagorju 1952, predsjednik Tito na proslavi VIII dalmatinskog korpusa u Splitu 1954, rekonstrukcija suđenja Josipu Brozu Titu 1928. u okviru »Bombaškog procesa«, kada je kao metalski radnik, sindikalista i komunista odbio da prizna sud i zakon. Uz te, snimljeni su i drugi dokumentarni zapisi o ličnosti Josipa Broza Tita.

Proslave i godišnjice NOB-a druga je značajna tema o revolucionarnim i političkim zbivanjima toga vremena. Izdvajamo osobito značajan i potresan film »Jasenovac«, snimljen 1945. godine. Film je svjedočanstvo o zločinima okupatora i kvislinških vlasti izvršenim u Jasenovcu. Strahote logora rekonstruirane su pomoću foto i snimljenog materijala odmah nakon oslobođenja logora.

Slijede filmovi o značajnim trenucima i događajima u životu Vladimira Nazora, vezanim uz NOB, filmovi koji govore o povijesti radničkog pokreta i KPJ, o važnim političkim zbivanjima — kongresu KPH 1949, ukidanju granica između Rijeke i Sušaka, film »Rijeka u obnovi«, koji registrira tragove rata i drugi.

Izdvojili bismo u toj grupi filmova značajne filmske zapise o procesu protiv nadbiskupa Stepinca — o njegovoj djelatnosti za vrijeme tzv. NDH, film o procesu protiv Ljube Miloša i ostalih ustaških zločinaca, te film »Istina o Puli«, koji je snimljen ilegalno, neposredno za vrijeme savezničkih snaga u Puli i za vrijeme povlačenja. Film prikazuje prilike u Puli za vrijeme okupacije.

Ostale teme dokumentarnih filmova odnose se na obnovu i industrijalizaciju, razvoj privrede, proslave i sportske manifestacije, te kulturna zbivanja; njihovo prikazivanje naglašeno je kroz dokumentarni kratkometražni film.

Prema kategorizaciji i valorizaciji filmske građe, navedeni filmski materijali spomenici nulte su i prve kategorije.

3. Dugometražni igrani filmovi (1947 — 1952). I prvi dugometražni igrani filmovi snimljeni nakon 1945. imaju danas, zbog vremena nastanka i autentične atmosfere nakon rata, obilježje i značaj dokumentarnoga filmskog materijala. Iako je njihova produkcija relativno skromna, u njima su zastupljeni i obrađeni motivi od revolucije i rata do društvene satire, od ljubavi do mržnje, od ljudske drame i tragedije do komedije.

Prvi hrvatski dugometražni film »Živjeće ovaj narod«, snimljen 1947, a potom »Zastava« — filmovi u cijelosti su s ratnom temom, posvećeni revoluciji i njezinim tokovima. Kronološki slijede filmovi potpuno suprotnog žanra — film »Plavi 9«, snimljen 1950, kao prva jugoslavenska filmska komedija, veselog, zabavnog sadržaja, zatim film »Bakonja Fra Brne« (1951), prvi umjetnički relevantan film, te film »Ciguli miguli« (1952), koji je zbog teme što je donosi doživio svojevremeno idejnu kritiku, a dozvolu za prikazivanje dobio dvadeset pet godina kasnije.

Na kraju ove sadržajne analize naše poratne filmske produkcije, spomenimo i crtani film »Veliki miting« izrađen 1951, u godinama Staljinova pritiska na Jugoslaviju, film kojim zapravo papočinje u nas razdoblje rada na crtanom filmu, od prvih poratnih godina do danas. Film »Veliki miting« tada se, kao vrlo aktualna antiinformbirovska satira dugo prikazivao u svim kinematografima u zemlji. Film su izradili tadašnji pioniri crtanog filma, pod patronatom mladog karikaturiste i urednika »Kerempuha« Fadila Hadžića.

Zaključak

U ovom sadržajnom opisu naveli smo samo najznačajnije filmove i filmske zapise iz poslijeratnog razdoblja naše kinematografije, jer su oni dokumentarnog značaja i najizvorniji dokumenti za proučavanje našega najnovijeg povijesnog trenutka.

U vremenu od tada pa do danas snimljen je velik broj također značajnih filmova, bilo dugometražnih igranih, dokumentarnih kratkometražnih raznih žanrova, crtanih, animiranih i drugih, s brojnim temama u okviru razvoja i produkcije naše kinematografije općenito, koje ovim prikazom nije moguće detaljnije obuhvatiti i analizirati. Za filmove ovog razdoblja, Kinoteka Hrvatske je izradila kopije svih vrijednih ostvarenja dugometražnih igranih filmova do 1978, trezor-kopije kratkometražnih dokumentarnih i igranih filmova, te trezor-kopije animiranih filmova od 1952. do 1978. godine. S tim zadacima Kinoteka Hrvatske nastavlja dalje, te je do 1986. na taj način obrađeno 114 naslova iz fonda domaćeg filma.

Što se tiče posebno arhivskog filmskog materijala ovoga novog i najnovijeg vremena, završavajući ovaj prikaz navela bih riječi prof. Mate Kukuljice, voditelja Kinoteke Hrvatske, koji između ostalog kaže u jednom od svojih članaka;

»U našoj Republici ne postoji osmišljen program stvaranja filmske dokumentacije o kulturnom, privrednom i društvenom razvitku. Bili bismo nepravedni, ako ne bismo spomenuli neke pokušaje da se osmisli i pokrene stvaranje filmske dokumentacije. Još s početka pedesetih godina, tada Republički fond za kulturu inicirao je snimanje filmske dokumentacije u SR Hrvatskoj. Prema dokumentarnim stori-jama koje čuva Filmoteka 16 u Zagrebu lako je rekonstruirati želju da se na filmsku traku trajno zabilježe pojedini spomenici kulture, značajne ličnosti u kulturnom i javnom životu u našoj Republici. Takvoj inicijativi možemo zahvaliti što danas postoji onih, često spominjanih 50 sekundi filmskog zapisa pjesnika Tina Ujevića pred Zdencem života i u Kazališnoj kavani.

U toj prvoj fazi na filmsku traku zabilježene su značajne ličnosti kulturnog i javnog života: dr. Vladimir Bakarić, Lj. Karaman, V. Tkalčić, A. Cilić, V. Radauš, B. Maslarić, M. Dimitrijević, J. Gotovac, K. Pej-

nović V. Car Emin, M. Strozzi i drugi. Od 1968. Filmoteka 16. je nastavila snimati i uz skromna financijska sredstva u slijedećih desetak godina zabilježni su na filmsku traku T. Dabac, M. Rački, O. Herman, M. Stančić, G. Krklec, G. Novak, M. Detoni, D. Tadijanović, V. Majer, D. Cesarić, Lj. Babić i mnogi drugi.

Pored ovih malih skica pa portrete praćen je i svakodnevni život Zagreba, rekonstrukcije, gradnje, manifestacije, i sl. Međutim sve je to bio rezultat entuzijazma, ali bez dugoročnog i cjelovitog programa.

U ovom trenutku (a to je bilo 1981/2.) Filmoteka 16 nastavlja rad, ali registrira samo zbivanja na području grada Zagreba. Filmoteka iz Osijeka snima dokumentaciju s područja svoga grada i djelomice iz regije Slavonije, i to je sve.

Međutim, postoje tzv. naručeni, namjenski filmovi, koji u postojećem sistemu kinematografije nigdje ne spadaju. Činjenica je, da je u nas namjenski film izvan bilo kojeg sistema vrednovanja i procjenjivanja. Njegova je jedino funkcija da služi naručiocu u informativne svrhe. U šumi filmova koji ne mogu zadovoljiti ni osnovne kriterije filmskog zanata možemo naići i na prava remek djela jasno, kad takve filmove rade naši afirmirani filmski stvaraoci.

Pored namjenskog filma i veliki privredni sistemi imaju svoje filmske dokumentacije. To su na pr. INA, Željezara Sisak, Kombinat Borovo, Podravka, Hidroelektra, Geotehnika i dr. Budući da pojedine filmske dokumentacije rade renomirani filmski radnici, one su na vrlo visokom profesionalnom nivou i izvorište su za stvaranje kvalitetnih namjenskih filmova, nastavnih i drugih vrsta informativno, propagandnih filmova.

Vrijednost namjenskih filmova i spomenutih filmskih dokumentacija velikih privrednih poduzeća od neprocjenjive su vrijednosti za stvaranje cjelovite filmske dokumentacije za potrebe SR Hrvatske. Zaista je neshvatljivo da se i namjenski filmovi i filmske dokumentacije stvaraju u cjelosti izvan sistema kinematografije, pa ni Kinoteka Hrvatske, koja je zadužena za prikupljanje i trajno čuvanje filmske građe na području SR Hrvatske, nema nikakvih mogućnosti ni uvida ni prikupljanja ove izuzetno, s arhivskog stajališta, vrijedne filmske građe. Podsjetimo se, da jednostavno nemamo filma o gradu Zagrebu, nemamo filma o SR Hrvatskoj, o Dubrovniku, o Zadru, o Sibeniku, o Splitu itd. Nemamo filmova koji bi trebali ostvariti osnovnu, informativno propagandnu funkciju u zemlji i inozemstvu.«

Novim prijedlogom Zakona o zaštiti kulturnih dobara, koji je već nekoliko godina u pripremi, trebalo bi regulirati ovaj izuzetno značajan problem stvaranja filmske dokumentacije, kao i problem dokumentacije koju stvara televizija. Radi se, naime, o dokumentaciji koja se zbog ekonomskih razloga nakon snimanja i prikazivanja briše, i tako definitivno nestaju materijali koji imaju izuzetno povijesno i šire značenje.

Film Archives as the Source for the Study of the History of the Socialist period.

Film archives of the socialistic period are an integral part of the Croatian National Film Archive, that is kept at the filmotheque of Croatia. The author in the first part deals with the organization and the work of the Croatian Cinematheque as the National Film Archive, its practice in obtaining the material and its elaboration, and also the protection and use of film archives.

In the second part a detailed thematic description of film material dating from the beginning of 1945 is given, mostly through a specter of film news and reviews (1945—50), short-documentary films (1945—60), and the first movies of the period. The above mentioned thematic entities although one of the most important, are part of the documentation, film recording as one of the study of our more recent history. One should bear in mind that since then, quite a number of films have been made that are equally important for further research, not only in Croatia but still further.